

Rozhovor Miloš Doležal

Na místě zázraku Miloš Doležal v číhoštském kostelíku, kde se v prosinci roku 1949 při mši faráře Josefa Toufara za dosud nevyjasněných okolností pohnul kříž na oltáři. To rozjelo komunistické represe. Foto: Petr Lemberk, MAFRA

V Číhošti mě považovali za estébáka

Zasvětil život hledání místa, kde StB tajně zahrabala pátera **Josefa Toufara**, jehož v roce 1950 ubila. Miloš Doležal ho našel. Zítra bude Toufar pohřben.

Pavel Švec
redaktor MF DNES

Osobností faráře Josefa Toufara, kterého v roce 1950 utloukli při výslechu estébáci, se seznámil dokumentarista Miloš Doležal už v dětství. Zítra bude u toho, až Toufara pohřbí v jeho milované Číhošti, odkud ho před 65 lety StB unesla. „Až se deska na Toufarově hrobě zavře a jeho utmárcené kosti spočinou tam, kde vždy chtěl, bude to pro mě definitivní tečka. Sice mě tenhle dramatický případ bude provázet v životě dál, ale už se budu moci věnovat i jiným věcem a tématům,“ říká. Letos mu vyjde druhý díl Toufarova životopisu.

Kdy jste o Toufarovi poprvé slyšel?

Mí prarodiče z matčiny strany byli Toufarovými farníky ve městečku Zahradka u Ledče nad Sázavou. Přátelili se s ním a v rodině se o něm mluvilo. Bylo to však polohlasem a byl u toho cítit takový zvláštní bolestný tón a já - jako kluk - netušil proč.

Co vás tak oslovilo, že jste pátrání po jeho osudech věnoval pětadvacet let?

V šestnácti letech, v polovině 80. let, jsem u babičky ve skříni našel štos zažloutlých novin Lidová demokracie z roku 1968. V nich byly otištěny investigativní reportáže, které kauzu poprvé otevřely. Hltal jsem je jako román. Když jsem s tím přišel za ba-

bičkou, rozbrečela se. To byl pro mě impulz. Vždyť Číhošť je od nás jen pár kilometrů. S kamarádem jsme vzali motocykl a o prázdninách 1987 jsme se tam vydali.

Byla normalizace, neměl jste strach?

Prožíval jsem zvláštní úzkost i obavu, zda StB dál Číhošť nehlídá. Proto jsme motorku nechali před vesnicí ukrytou v křoví a došli to pěšky. Před obchodem stál hlouček lidí, oslovili jsme je s tím, že jsme gymnazisté zájímaví se o Toufara. Lidé vytřeštili oči a beze slova se rozutekli. To se opakovalo v celé vsi. Jakmile místní slyšeli Toufar nebo číhoštský zázrak, zavírali okna a dveře.

To moc nadějí nedávalo, že?

Pak nás někdo poslal za Trtíkovými. Prý to jsou kostelníci. Pan Trtík zrovna na štaflích bílil kuchyni. Když jsme se ho na Toufara zptali, úplně zesinal a posílal nás pryč. Až přišla jeho manželka, taková rázná žena, a povídá: Zázračný úkaz to byl a pan farář mučedník je. Umlátili ho! Nazvala to natvrdo. Mluvní sice moc nebyli, ale poslali nás do vedlejší vesnice za Toufarovou neteří Marií Pospíšilovou. Trtíkovi se mi později svěřili, že mysleli, že jsme provokatéři StB.

Byla paní Pospíšilová sdílnější?

Byla neuvěřitelná. Otevřená. Beze strachu vyprávěla podrobnosti, aniž nás znala. Když jsme se pak vraceli k motorce, něco zvláštního mě zasáhlo. Doslova mnou otráso. Možná to někomu připadne směšné, ale byl to iracionální, až mystický prožitek a já si tehdy slíbil, že tenhle příběh musím rozřešit. Že musím Toufara rehabilitovat.

Neměli vaši rodiče strach, když jste se pídil po tehdy tabuizovaném páterovi?

Babička byla ráda, ale rodiče měli strach a byli zoufalí. Jestli se to provalí, letíš ze školy, říkali. Chodil jsem do maloměstského

gymnázia v Ledči, kde panovala ta nejpříšernější normalizační atmosféra, mezi učiteli i žáky se pěstovalo bonzáctví, křivily se charaktery, škole vládla neostalinistická ředitelka a řada učitelů-komunistů se projevovala jako její bázlivi slouhové.

Naštěstí přišla sametová revoluce...

Začal jsem do Číhoště a dalších míst jezdit pravidelněji už na konci roku 1989. Obcházel jsem důležité svědky a zaznamenával jejich vyprávění. Někteří farníci hledali Toufara již od jeho únosu v roce 1950, Marie Pospíšilová jezdila po věznicích, psala dopisy prokuratuře i prezidentovi. Když jí čtyři roky po smrti strýce oznámili, že je mrtvý, začala se pítit, kde je zahrabaný. Snažila se o jeho exhumaci v roce 1968 a pak v roce 1992. Ale archivy nebyly otevřeny. Bylo nemožné se dostat k zásadním dokumentům.

Změnil se přístup pamětníků v Číhošti?

Je to zvláštní, ale strach tam byl ještě dlouhou dobu. Když jsem s některými z těch starších mluvil, hlídali, zdali nejede fízlačké auto. Dokonce mě někde vypoklonkovali s tím, že se komunisté vrátí a oni z toho budou mít nepříjemnosti jako po srpnu 1968. Až časem jsem získal jejich důvěru. Nedávno jsem si uvědomil, jaké šrámy ten kraj v sobě nese. Režim si podal soukromé zemědělce zakořeněné tam po staletí, osobnosti svých obcí, vzpurné kněze, aktivní křesťanské rodiny, nepřizpůsobivé učitele. Ta krajina je dodnes oceļchovaná.

“Když jsme se jako gymnazisté ptali v Číhošti na Toufara, lidé vytřeštili oči a beze slova utekli.”

Co vám o Toufarovi vyprávěli?

Konkrétní příhody. Zatčený železný opat Vít Tajovský třeba slyšel, jak je ve vedlejší cele ve Valdicích Toufar mlácen a modlí se. Spolužáci vyprávěli, jak Pepík hrozně skrčbal při vyučování nebo jak pásl krávy a zpíval si latinsky. Další, jak tancoval a srdečně se smál, a moje babička o tom, jak je varoval před zlodějskými komunisty. To jsou věci, které vám člověka nesmírně přiblíží a získáte k němu vztah.

Měnila se vám před očima představa, jaký Josef Toufar vlastně byl?

Měnila a postupně zabydlovala, a to se nově získanými poznatky stále prohlubuje. Poznával jsem, že nebyl žádný suchar ani strašící církevní moralizátor. Že to byl člověk sociálně citlivý, který finančně, jídlem i radou podporoval žáky, studenty i důchodce. Že byl výborný pedagog, jenž nadaným dětem zajišťoval studia, doučoval je, různé pomáhal a jezdil se ptát na jejich prospěch.

V Číhošti zařídil fungování dentisty i pobočku pošty. Byl kulturním mecenášem a skvělým organizátorem akcí. Opravoval kostely, četl poezii, rád tančil a byl výborným hudebníkem. A byl pracovitý. Viděl lidi vybírat na poli brambory, tak sundal sako a pomáhal jim. Za války podporoval místní odboj i židovskou rodinu. S lidmi žil a nerozlišoval, zda jsou katolíky, evangelíky či nevěřící. Čili vynořoval se z mlhy dávna a získával konkrétní tvář. Když se takhle někomu díváte přes záda, je to fascinující síla.

Měl vůbec nějaké stinné stránky?

Byl manuálně nešikovný. Sportovně úplně mimo a někdy až moc velký pedant na studenty, jež nutil se víc učit. Trochu to přeháněl. Asi to pramenilo z toho, že se sám musel v pozdním věku hodně a těžce biflovat.

Neprohlubovala se u vás lítost, že skončil tak nespravedlivě?

Zcela určitě. Komunisté z dobrého člověka udělali zločince, nasadili mu masku úchylného pedofila, homosexuála a ještě ho rozdrtili v masomlýnku Valdic. To je hrůza totalitního režimu - že je schopen někoho nečekaně vydrapnout ze všednosti a zavrždit. V tom je číhoštský případ exemplární.

Jak jste se dostal k oficiálním spisům?

Důležité bylo, že se případem v 90. letech zabýval Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu (ÚDV). Podarilo se obžalovat estébáka Ladislava Mácha - velitele skupiny, která Toufara mučila. Při přelíčení se Mácha kysele usmíval a hrál docela obstojné divadýlko, jak je zdravotně indisponován. Pajdal o holích, a když ho nikdo neviděl, tak je odkládal. Cynický komediant, absolutně bez lítosti.

Jak na vás Mácha působil?

Jako fanatik oddaný komunistické ideologii. Byl přesvědčený, že chránil republiku. Faráři podle jeho přesvědčení chtěli režim rozložit, byli pro něj kriminálními zločinci.

Jaké to je, bavit se s vrahem člověka...

... jehož mám svým způsobem rád? Nesamozřejmě. Ale zajímalo mě jeho uvažování. Byl jsem si také vědom, že viníkem Toufarovy smrti není jen on, ale i další z StB, ministři vnitra i prezident Gottwald. Číhošť se pro něj stala traumatem. V 60. letech byl kvůli ní vyhozen z ministerstva a později se na krátký čas ocitl ve vazbě. Mezitím psal ukrivděné dopisy vysokým komunistům, kde vysvětloval, že dělal jen dobrou věc a plnil příkazy. Doslova píše, že celý život je jen pronásledován a persekvován. V 90. letech se mu to opět vrátilo. Číhošť se s ním táhne celý život. On tomu neunikne.

Jak jste hledal utajený Toufarův hrob?

Navazoval jsem na práci novináře Jiřího Brabence z roku 1968 a vyšetřovatele Adolfa Rázka z ÚDV. Díky nim se vědělo, že estébáci nakreslili v roce 1950 pláněk části hřbitova, kde byl Toufar v šachtě číslo 16 zahraban. Na konci 60. let pak pořídili fotokopii jedné stránky dáblícké hřbitovní knihy s polohami rakví právě v oně šachtě. Ta kniha

byla vzápětí za podivných okolností zničena, ale v archivu se dochovala ona fotokopie a ještě několik fotografií místa. V archivu jsem našel detailní výpovědi hrobařů z Ďáblic a získal i další svědectví. Všechno se to v roce 2013 protnulo a ukázalo to do míst, kde by se pravděpodobně mohla nacházet černá vězeňská rakev s ostatky Josefa Toufara. Nakonec pak zásadně pomohl pláněk, který byl na hřbitově pořízen v roce 1990 před pietními úpravami.

Loni na podzim začali šachtu archeologové odkrývat. Nebál jste se, že když to nevyjde, že je to poslední šance?

Ano, přesně tak. Byly chvíle, že už to nevydalo. Říkal jsem si, co když jsou dokumenty StB zfalšované, záměrně překroucené a jsme úplně vedle? I když jsme všichni, kteří se exhumace účastnili, propadali občas beznaději, vždycky se z nás někdo našel, kdo vzbudil novou naději. Když náhle začalo vše odpovídat, byla to velká úleva.

Třináctého listopadu se pak v předposlední vrstvě hromadného hrobu objeví Toufarova kostra...

Silná, intimní chvíle. Byl jsem dojatý. Žijete s někým skoro třicet let, přemýšlíte o něm, znáte řadu jeho kroků a rozhodnutí a najednou ho vidíte z očí do očí. Ležel tam odevdaně. Poloha těla a svěšená hlava ukazovala, že to byl člověk, který se rozdral úplně do mrtvé. Nechal se umlátit, přestože nemusel. Uvědomil jsem si, že navzdory snaze režimu ho umlčet se jim to nepodařilo.

Nyní popisujete druhý díl Toufarova životopisu, stále máte co psát?

Je to neuvěřitelné, ale od vydání první knihy se ke mně dostávají nové a nové skutečnosti, které dále prohlubují pohled na pestrou Toufarovu osobnost. Nemá to konce.

Nejste nervózní, že tu práci vlastně nebudete moc nikdy úplně dokončit?

Ne. Definitivní tečkou pro mě bude, až se kamenná deska na Toufarově hrobě zavře. Svým způsobem to bude úleva, že jsem splnil ten dávný slib, který jsem si v sedmnácti letech dal. Je to zážrak a důkaz, že přece jenom žijeme ve svobodné společnosti, kde je možné vrátit po šedesáti pěti letech člověka do jeho domova, splnit jeho poslední vůli, pohřbit ho konečně jako člověka a napravit tak jednu z moře křivd komunistického bezpráví.

Fakta Životopisec Josefa Toufara

Pětačtyřicetiletý Miloš Doležal je básník, spisovatel a rozhlasový dokumentarista. Vystudoval nakladatelství na Fakultě sociálních věd UK. Zabývá se druhou světovou válkou a komunistickým terorem v ČSSR. Napsal knihu o životě a smrti Josefa Toufara. Jako bychom dnes zemřít měli. Nyní dokončuje 2. díl Krok do tmavé noci. Zúčastní se pohřbu faráře Toufara, který se uskuteční v Číhošti na Havlíčkovobrodsku v neděli od 15 do 16.30 hodin.